

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BANKLAR TOMONIDAN NAQD PUL BERISH
TARIBI VA AUDIT NAZORATINING AHAMIYATI VA DOLZARBLIGI**

Tursunaliyev Shamsiddin Kamoldinovich

O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi magistri

Annotatsiya: *Maqolada tashkilotlarga naqd pul berish tartibini tekshirishda audit bankning naqd pul berish bo'yicha kassa operatsiyalarini amalga oshirishning amaldagi qoidalariga muvofiqligini va bu operatsiyalarni buxgalteriya hisobida aks ettirishning to'g'riligini aniqlash uchun o'tkazilishi xususida so'z yuritiladi, tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *pul operatsiyalari, naqd pul, hisob-kitob, kassa, mijoz, nazorat-kassasi.*

Annotation: *In the article, it is discussed and analyzed that the audit should be carried out to determine the compliance of the bank's cash transactions with the current rules of the cash disbursement and the correctness of the accounting of these transactions.*

Key words: *money transactions, cash, settlement, cash register, customer, cash register.*

Аннотация: *В статье рассматривается и анализируется, что аудит должен проводиться для определения соответствия кассовых операций банка действующим правилам выдачи наличных и правильности учета этих операций.*

Ключевые слова: *денежные операции, касса, расчет, кассовый аппарат, покупатель, кассовый аппарат.*

Ma'lumki, naqd pul berish tartibini tekshirish tartibi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- naqd pul cheklarining to'g'ri rasmiylashtirilganligini, shu jumladan chek raqami va nazorat shtampining raqamining muvofiqligini, summaning raqamlar va so'zdagi summaning mosligini, pulni oluvchining imzosi mavjudligini tekshirish va uning shaxsini tasdiqlovchi ma'lumotlar, naqd pul chekini bergan va tekshirgan mansabdor shaxslarning imzolari mavjudligi;

- kartoçkalarda hisobvaraқni tasarruf etish huquqiga ega bo'lgan mijozlarning mansabdor shaxslari imzolari namunalari va belgilangan tartibda tasdiqlangan muhr izlari, berilgan chek daftarchasidagi naqd pul tushumlari raqamlari va ular bilan yozishmalarning mavjudligini tekshirish. pul berilgan naqd pul chekining raqami;

- naqd chekni imzolagan shaxslarning imzolarini imzo kartasi namunasidagi mijoz imzolari bilan solishtirish;

- chiqimlar bo'yicha kassa jurnali bo'yicha berilgan pul summalarining berilgan pul summasi va hisobot uchun olingan summa to'g'risidagi guvohnoma bilan muvofiqligini tekshirish;

- mijozning tegishli hisobvaraqlaridan berilgan summalarni hisobdan chiqarishni tekshirish (kassa kvitansiyasida ko'rsatilgan summa va hisob raqamini mijozlarning shaxsiy hisobvaraqlaridagi va xarajatlar uchun kassa jurnalidagi summa va hisob raqami bilan solishtiring);

- mijoz bir vaqtning o'zida pul mablag'larini kiritmasdan, naqd pul chekini va naqd depozit to'g'risida e'lonni taqdim etadigan operatsiyalar mavjudligini tekshirish (birlamchi hujjatlarda tushum va xarajatlar uchun bir xil summalar va mijozlarning hisob raqamlari yoki bir xil raqamlar mavjudligini solishtiring). kiritim va chiqim kassalaridagi ma'lumotlar);

- harajat operatsiyalarining buxgalteriya hisobida o'z vaqtida aks ettirilishini tekshirish (kunning kassa hujjatlari bo'yicha operatsiyalar summasi va sanasini mijozlarning shaxsiy hisobvaraqlari va bank aylanma varaqlari ma'lumotlari bilan solishtirish).

Operatsion kassa apparatini tuzish tartibini tekshirish quyidagi audit protseduralarini bajarishni o'z ichiga oladi:

- qabul qilingan pul summasi va kassaga qabul qilingan pul hujjatlari soni to'g'risidagi ma'lumotnomalardagi pul qoldig'i va berilgan pul miqdori va hisobvaraqa olingan summalar to'g'risidagi ma'lumotnomalarda buxgalteriya hisobi kitobidagi qoldiqlar bilan tekshiriladi. qabul qilingan va chiqarilgan pullar (qimmatbaho buyumlar);

- kassa xodimlari tomonidan taqdim etilgan hujjatlarning soni va miqdori ma'lumotnomalar ma'lumotlariga, shu jumladan kassadan tashqarida ishlaydigan kassalar kassalari xodimlarining guvohnomalariga muvofiqligi tekshiriladi;

- kassa va inkasso xodimlaridan qabul qilingan pul summasining sertifikat ma'lumotlari, bankomat bosma varaqlari, nazorat varaqlari hamda qimmatli va bo'sh narsalar bilan qabul qilingan qoplar jurnali ma'lumotlariga muvofiqligi tekshiriladi;

- operativ xodimning imzolari mavjudligi kassaga qabul qilingan pul miqdori va qabul qilingan pul hujjatlari soni to'g'risidagi ma'lumotnomalarda, berilgan pul miqdori va hisobot berish uchun olingan summa to'g'risidagi ma'lumotnomalarda va hisobot berish uchun qabul qilingan pul mablag'lari to'g'risidagi ma'lumotnomalarda tekshiriladi. qimmatbaho va bo'sh narsalar bilan qabul qilingan sumkalar;

- kun davomida kassa hujjatlarini shakllantirish va rasmiylashtirish tartibiga rioya etilishini tekshirish;

- kassa hujjatlarini saqlash tartibiga rioya etilishi tekshiriladi.

Bank xodimlari tomonidan kassa operatsiyalarini amalga oshirishda eng ko'p uchraydigan qoidabuzarliklar quyidagilardir:

- saqlash ob'ektida joylashgan qiymatlarni hisobga olish ularni hisobga olish uchun mo'ljallanmagan balans va balansdan tashqari hisobvaraqlarda amalga oshiriladi;

- kassa operatsiyalari nazorat-kassa mashinasi yoki talablarga muvofiq jihozlanmagan nazorat-kassa mashinalari mavjud bo'lmaganda amalga oshiriladi;

- shaxsiy inkasso xizmatining har bir kassa xodimi va inkassatori uchun ish tavsiflari ishlab chiqilmagan;
- kredit tashkilotining kassa va inkasso xodimlari bilan to'liq moliyaviy javobgarlik to'g'risida shartnomalar tuzilmagan;

- kredit tashkiloti rahbarining qimmatli qog'ozlarni saqlash joyidagi qimmatliklarning saqlanishi uchun javobgarlikni rahbar o'rinbosarlari va bosh hisobchiga yuklash to'g'risidagi yozma buyrug'i mavjud bo'lmasa;

- kassirlarning ish kuni davomida pul saqlaydigan maxsus stollarida qulflar yo'q;
- ish kuni davomida pul va boshqa qimmatbaho narsalar mavjud bo'lsa, qimmatbaho narsalarni saqlash

Tashkilotga faqat fiskal (nazorat) xotirasida ma'lumotlarni uzoq muddatli va o'zgarmas saqlovchi xizmat ko'rsatadigan nazorat-kassa mashinalaridan foydalanishga ruxsat beriladi, ular:

- a) nazorat-kassa mashinalariga qo'yiladigan texnik talablarga javob berish;
- b) nazorat-kassa mashinalarining tasniflagichiga muvofiq foydalanish uchun tasdiqlangan;
- v) "Davlat reestri" va "Xizmat" vizual nazorat vositalari bilan jihozlangan;
- d) kassaga texnik xizmat ko'rsatish markazida texnik xizmat ko'rsatish;
- f) soliq organlarida ro'yxatdan o'tgan.

Agar texnik xizmat ko'rsatish markazining muhri yo'q yoki shikastlangan bo'lsa, ishlab chiqaruvchining belgilari yoki vizual nazorat vositalaridan biri yo'q bo'lsa, kassa apparatlaridan foydalanishga ruxsat etilmaydi.

Kassa operatsiyalari auditining asosiy bosqichlari:

- 1-bosqich. Mablag'larni inventarizatsiya qilish.
- 2-bosqich. Pul mablag'larining xavfsizligini tekshirish.
- 3-bosqich. Belgilangan naqd pulni saqlash limitiga muvofiqligini tekshirish.
- 4-bosqich. Kassa operatsiyalari hujjatlarining to'g'riligini tekshirish.
- 5-bosqich. Mablag'larning qonuniyligi, to'liqligi, o'z vaqtida kelib tushishi va hisobdan chiqarilishini tekshirish.
- 6-bosqich. Naqd pul bilan ishlash shartlariga muvofiqligini tekshirish.
- 7-bosqich. Buxgalteriya hisobi va buxgalteriya registrlarini yuritishda kassa operatsiyalarining to'g'ri qayd etilishini tekshirish.

Birinchi bosqichda, kassa operatsiyalarini tekshirishni boshlashda, auditorga buxgalteriya hisobining ushbu sohasidagi ichki nazorat holati to'g'risida iloji boricha to'liq ma'lumot olish tavsiya etiladi. Ko'pincha pul mablag'lari kassir, buxgalter va boshqa mansabdor shaxslar tomonidan o'g'irlik va suiiste'mol qilish ob'ekti hisoblanadi. Korxonada kassa intizomiga qanday rioya etilishini, kassa operatsiyalari qanchalik qat'iy nazorat qilinishini haqiqiy tekshirish, tekshirish, kuzatish va hokazolar orqali bilib olishingiz mumkin. Oldindan tayyorlangan anketa yordamida test o'tkazish ham ma'lumotlarni olishning foydali usuli hisoblanadi.

Auditor maxsus ishlab chiqilgan anketadan foydalanib, ichki nazorat holatini aniqlaydi, korxonada kassa intizomiga rioya etilishiga dastlabki baho beradi, suiiste'mollik nuqtai nazaridan eng zaif joylarni aniqlaydi, asosiy nazorat tartib-qoidalarining tarkibini rejalashtiradi. , korxonada buxgalteriya hisobining o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydi, tavsifi unga standart protseduralar to'plami mavjud emas.

Auditor uchun korxona kassasida naqd pul oqimi ustidan ichki nazoratning yo'qligi yoki etarli emasligi belgilari:

1. Korxonada pul mablag'larini to'liq qayta hisoblash va kassadagi boshqa boyliklarni tekshirish bilan nazorat-kassa mashinasini to'satdan tekshirishni o'tkazish uchun belgilangan tizimning yo'qligi;

2. Korxonada tekshiruvlar davriyligini belgilovchi rahbarning buyrug'ining yo'qligi;

3. Kassa apparatining rasmiy tekshiruvi belgilarining mavjudligi: taftish komissiyalari tarkibiga doimiy ravishda bir xil shaxslarning tayinlanishi, banknotlarning varaqlab hisoblanganligi ko'rsatilgan dalolatnomaga ilova qilingan taftish komissiyasining ish yozuvlarining yo'qligi, kassirning hisobot sanalari bo'yicha nazorat-kassa mashinasini tekshirishlari, ular haqida kassir xabardor bo'lib, oldindan tayyorlaydi va hokazo;

4. Korxona rahbarining buyruqlarida aks ettirilmagan korxonaning bosh hisobchisi va rahbaridan tashqari boshqa shaxslarga kassa kiritim va chiqim orderlarini imzolash huquqini berish;

5. Kassirlarni almashtirish (ishdan bo'shatish) paytida kassaning rasmiy tekshiruvlari;

6. Korxona rahbarining yozma buyrug'isiz shtatda kassirning yo'qligi va bu funktsiyalarni buxgalterga yuklash;

7. Kassir bilan to'liq moddiy javobgarlik to'g'risida kelishuvlarning yo'qligi;

8. Kassir kassa tekshiruviga tayyorgarlik ko'rish qobiliyatiga ega emas, bu uning uchun bunday tartibning normal ekanligini ko'rsatadi.

Mas'ul shaxslarni so'rov natijalari bir-biriga mos kelmasligi mumkin: kassir korxonada kassa apparatini to'satdan tekshirish uchun buyurtma bor yoki yo'qligini bilmasligi mumkin, korxona rahbari shartnoma tuzish zarurati to'g'risida, to'liq moliyaviy to'g'risida bilmasligi mumkin. kassir bilan javobgarlik. Auditor tomonidan berilgan savollarga javoblarning nomuvofiqligi ichki nazoratning zaif tomonlarini ham ko'rsatishi mumkin.

So'rov natijalariga ko'ra auditor korxonada kassa intizomi holati to'g'risida aniq fikrga ega. Taqdim etilgan so'rovnoma auditorga bir qator oraliq xulosalar chiqarishga imkon beradi, ularning yig'indisi mijozning kassa intizomiga rioya qilinmaganligi va kassa operatsiyalarini amalga oshirish tartibi buzilganligi to'g'risida asosiy xulosa chiqarish huquqini beradi.

Shunday qilib, sinov natijalariga ko'ra ma'muriyatning korxonada buxgalteriya hisobini tashkil etish va mablag'larning saqlanishi va maqsadli ishlatilishini

ta'minlashga haqiqiy munosabati aniqlanadi. Shunga ko'ra, auditor nazorat protseduralarini rejalashtirishda e'tiborni kuchaytiradigan ob'ektlarni, ma'lumotlarni olishning aniq manbalarini aniqlaydi va audit riskini aniqlaydi.

Xulosa qilib, korxona kassasidagi mablag'larni inventarizatsiya qilish va belgilangan shakldagi kassa inventarizatsiyasi hisobotini tuzish kerak.

Inventarizatsiya kassir va bosh buxgalter ishtirokida o'tkazilishi kerak. Kassa apparatini inventarizatsiya qilish tartibi quyidagicha bo'lishi mumkin:

1). Agar bir nechta nazorat-kassa apparatlari mavjud bo'lsa, auditor pul taqchilligini boshqa manbalardan qoplash, kassa kitobida ko'rsatilgan pul qoldig'ini o'zgartirish imkoniyatini oldini olish uchun ularni muhrlaydi.

2). Kassir so'nggi kassa hisobotini va oxirgi kundagi operatsiyalar bo'yicha hujjatlarni tekshirish uchun taqdim etadi, shuningdek, inventarizatsiya paytida hisobotga kiritilgan barcha kiruvchi va chiquvchi hujjatlar kassada yo'qligi, kiritilmaganligi yoki hisobga olinmaganligi to'g'risida kvitansiya beradi. xarajatlar sifatida hisobdan chiqariladi.

3). Keyinchalik, kassir naqd pullarni tegishli hisobvaraqlarga guruhlashni boshlaydi va auditorlar va tashkilotning bosh buxgalteri ishtirok etadi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Миловидов Д.А. Современное банковское дело. - М.: ИНФРА-М, 1995. - 335 с.
2. Минина Т.Н. Электронные банковские услуги // Банковские услуги. -2002 г. №7. - с. 31-35.
3. Молчанов И.В. Коммерческий банк в современной России. - М.: Финансы и статистика, 2002. - 259 с.
4. Яковлев Н.П. Кассовая работа в коммерческом банке. - М.: ЮНИТИ, 2003. - 422 с. Черкасов В.Е. Финансовый анализ в коммерческом банке. - М.: ИНФРА-М, 2002. - 446 с.
5. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк. Управление и операции. - М.:АНТИДОР, 2002. - 268 с.
6. Усатова Л.В., Сероштан М.С., Арская Е.В. Бухгалтерский учёт в коммерческих банках: Учебное пособие. - М.: Издательско-торговая корпорация«Дашков и К», 2005. - 380с.
7. Суйц В.П., Ахметбеков А.Н., Дубровина Т.А. Аудит: общий, банковский,страховой. - ИНФРА-М, 2001 г.
8. Саркисянц А. Новые технологии в расчетно-платежной системе коммерческого банка // Планета Интернет. - 2002. - № 5-6.